

**FIRAT ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

VAHİY RİSALET VE ŞİİR

Uzm. Necati KANTER*

İslamiyet'ten önce Araplar İptidai bir kabile hayatı yaşıyorlardı; fakat dilleri zengindi. Hicaz içlerine kadar sokulan Yahudi kabileleri ve Suriye ile Yemen arasında gidip gelen çöl kervanları, Arap dünyasına oldukça zengin şifahi bir kültür ve bu kültüre ait kelimeler getiriyordu. Bu devirde Arapların edebiyatları da hayatlarından üstündü. Dökülen kanın öcünü almak; verilen sözü yerine getirmek; kahramanlığa ve güzel söze hayran olmak gibi kabile hayatına mahsus duyguları, gelenekleri vardı. Putlara tapmak gibi dini inanışları olan Arapların bu inanışı daha çok ticari sebeplerle yaşattıkları görülüyordu. İnanışları senenin dört ayında savaşları yasak ettiğinden bu aylarda Mekke-Taif civarında "Ukaz" denilen yerde büyük panayır kurulurdu. Burada alış veriş yapılır eğlenilirdi. şairler şiirlerini burada okurdu. Bu aylarda çöl Araplarını beyitlerle büyüleyen şairlerin itibarı artardı. Arap dünyasında söz, dini, sihirli bir kudret değeriyleydi.

Bu dilde şair, "bilen insan" demektir. şairlerin bilgilerini, ilhamlarını cinlerden, şeytanlardan ve tanrılardan aldıklarına inanırlardı. Diğer taraftan kabadayılığın, şahsiyet ve asalet duygularının bir gurur rüzgarıyla estiği bu çöllerde, herhangi bir şöhrete sözle hücum eden bir şiir, yani hiciv (satire) çok tesirli olurdu. Kılıçtan daha keskin sözlerle, bir çoklarını utançtan, yaşamaz hale koyan ve gözden düşüren hiciv, şairlerin itibarını artırıyordu.¹

Yine bu sıralarda Arabistan'da bulunan Hıristiyan cemaatler, Mekke'de misyonerlik faaliyeti gösterirken şiir ve belagat yönünden önemli bir merkez olan Mekke'yi dil yönünden etkileyen, Ehabîş kabilesi arasında bile Hıristiyanlık benimsemiş bunların güçlü şairleri İslam'a karşı Hıristiyanlığı savunmuşlardı.²

Hız. Muhammed (S.A.V) kendisine vahiy geldiğini söylüyordu. Öyleyse nedir vahiy? Allah sözü (Kelamullah) Kur'an'a göre Allah ile insan arasındaki haberleşme münasebeti başlıca iki yönlüdür.

* Türk-İslâm Edebiyatı Bilim Dalı.

¹ Nihat Sami BANARLI, *Resimli Türk Edebiyatı*, C I, İstanbul 1971, s. 127.

² Sıddık Ünalın, "Hz. Muhammed'in Hıristiyan Kaynaklarında Bilinmesi ve Hıristiyanlarla Diyalogu" *F.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.1, Elazığ 1996, s. 208.

1. Allah'tan insana doğru
2. İnsandan Allah'a doğru

Bu iki yönlü haberleşme, ya sözlü yada sözsüz olur.

Kur'an'da vahyin iki cephesi vardır. Bunlardan biri onun kelam yani anlamdaki lisandan farklı olan konuşma dili ile ilgilidir, öteki de o zaman mevcut kültür dilleri arasında yalnız Arap dilinin tesadüfen değil, Allah'ın iradesiyle Allah kelamına aracı olarak seçilmiş olması ile ilgilidir. Birincisinin kelam tarafı, ikincisinin dil tarafı önemlidir.

Vahiy Hz. Muhammed (S.A.V)'e çeşitli şekillerde vaki olmuştur. Hadisler bize, vahiy geldiği sıralarda Hz. Muhammed (S.A.V)'in çektiği şiddetli ızdırapları, fiziki ağrıları, sarsılışları haber vermektedir. Hz. Aişe, vahiy hakkındaki en sağlam hadislerden biri olan hadiste şöyle diyor;

"Ben onu en soğuk günlerde kendisine vahiy gelirken gördüm, alnundan ter damlacıkları akıyordu."³

Diğer hadislerde, vahiy gelirken Hz. Muhammed (S.A.V)'in yüzünün koyulaştığını, bazen sarhoş gibi yahut bayılır gibi yere düştüğünü, bazen de inlediğini söylemektedir.

İbni Haldun, Hz. Muhammed (S.A.V)'in eşinde bu olayı şöyle açıklıyor; Bu fiziki ağrı, olayın fevkalade bir iş olmasından ileri geliyor, zira tabiatı itibarı ile böyle bir şeye alışık olmayan insan ruhu, kendi beşeriliğini terk edip beşeriliği Meleklikle değiştirmeye geçici bir süre için zorlanmakta ve kendi beşeri dünyasına dönünceye kadar bir süre meleklik dünyasının bir ferdi olmaktadır. Cahiliye Araplarının görüş açısından bakarsak, bu olay, yalnız Araplara ya da Samirilere özgü olmayıp modern zamanlarda Şamanizm adıyla bilinen olaydır. Ruhî olsun ilahî olsun herhangi bir tabiat üstü varlık vecd halindeki bir kişiye geçici olarak sahip olur, onun ağzından çoğunlukla beyitler şeklinde, normal halde insanın söyleyemeyeceği heyecan veren kelimeler söyler.

Bu olayı İslam'dan önceki bütün Araplar biliyorlardı. Cin ile herkes konuşamaz. Her cin kendisine mahsus bir adam seçer, onunla konuşur. Bir adamı sevgisine layık görürse o erkek veya dişi olan cin, o kimsenin üzerine atılır, onu yere atar, göğsüne çıkar ve onu, bu dünyada kendisinin sözcüsü olmaya mecbur eder. Bu şiir seremonisinin başlangıcı idi. O andan itibaren o adama kelimenin tam anlamı ile "şair" denirdi. Şairle cin arasında çok içten bir ilişki kurulmuştu. Her şairin zaman zaman gelip kendisine ilham veren özel bir cini vardı. Şair, genellikle kendi cinine "Halil; samimi arkadaş" derdi. Mesela İslam'dan önceki en büyük şairlerden olan Al-A'sa'l-Ekber'in cini Mishal adını taşırdı.

³ Ebu Osman Amr b.Bahr El Cahiz, **Hıristiyanlığa Reddiye** (Çev.Osman Cilacı), Konya 1983, s.77.

Şair bu cinin ilhamını daima yukarıda mesela gökten aşağı gelen bir şey (ses) şeklinde hissettirirdi. şiir ilhamının bu özelliğini anlatmak için genellikle aşağı inme manasına gelen nüzul kelimesi kullanılırdı. Müşrik Arapların bildiği tek ilham şekli bu idi. şair de esas itibarı ile böyle bir adamdı.

İslam zuhur ettiği zaman şiir düzeyi çok yükselmiş, hemen hemen bugünkü bir sanat haline gelmişti. İslam'dan önceki İmru'ul-Kays, Tarafa ve diğerleri gibi şairler artık şaman değil, sanatkar idiler. Yani Cahiliye Araplarının son şiirlerinde tek tük ilkel büyü düşüncesi üzerine kurulmuş olduğu belli bir çeşit şiir dalı da mevcut olmasına rağmen yine de bu şairler modern anlamda şair idiler.

Eski Arabistanda şair ve şura normal insanların bilemeyeceği bir şeyin farkında olmak demektir. Görünmeyen dünya hakkında ilk elden bilgi sahibi olan kimse şair idi. Bu bilgisini kendi şahsi görüşüyle değil, cin denen üstün varlıklarda içsel münasebetler kurarak alırdı. Onun için bu çağlarda şiir pek sanat değil, çevresindeki havada uçtuklarına inanılan görülmez ruhlarla direkt temas kurmaktan gelen bir bilgi idi. Bundan dolayı mesela Hassan İbn Sabit, kendi şiir tercümesini şöyle açıklıyor;

"Sakin bir gecede bir kafiye seslendi göğün boşluğundan onun inişini aldım."

Arabistanın eski dinsizlik günlerinde şairin mevkii çok yüksekti. Hakiki bir şair, harpte olduğu gibi sulhte de kabile içinde büyük itibar görür aktif rol oynardı. Sulh zamanında o cininden aldığı üstün bilgisinden dolayı kabilenin lideri idi. O kabilenin çölde konup göçmesi, şaman (şairin) emirlerine göre düzenlenirdi. Bu anlamda "şair'in" yetkisi kabile lideri ile aynı idi. Harb zamanında da şair, bir savaştan daha kuvvetli sayılmıştır, çünkü o şiir şeklindeki büyü sözlerle düşmanı daha savaş başlamadan saf dışı etme gücüne sahipti. Onun okuduğu bu şiirlerin, oklardan ve mızraklardan daha etkili olduğuna inanılırdı.

İslam'dan hemen önceki son Cahiliye devrinde şairin sosyal mevkii bu derece yüksek değildi.

Bu durum bize Hz. Muhammed (S.A.V)'e çağdaşlarının neden "Cinlenmiş şair (şairün mecnun)" dediklerini anlatır. Müşrik Araplar Hz. Muhammed (S.A.V)'de onu başka cin çarpmış şairlerden ayıracak bir özellik görmeyi inatla reddetmişlerdi. Onların gözlerinde görülmez alemin bilgisine sahip olduğunu söyleyen bir insan vardı. Bu bilginin tabiat üstü bir varlık tarafından gökten indirildiğini söylüyordu. Bu tabiat üstü varlık, Allah olsun, melek olsun ya da şeytan olsun onlara göre neticede pek farkı yoktu. Hepsi cindi.

Hz. Muhammed (S.A.V), kendisine vahiy geldiği sıralarda şiddetli ruhsal ve fiziksel ızdırıp göstermişti. Bundan dolayı onlar, onu da cinin yönettiği bir şair diye düşündüler. Vardıkları peşin ve doğal sonuç bu idi.

Müşrik Araplar arasında bu hükmün yaygın olduğu hakkında Kur'an, ayetleri bilgi verir. Kur'an, Hz. Muhammed (S.A.V)'in cin çarpmakla bir ilgisi bulunmadığını, cinin ona asla sahip olmadığını ısrarla söyler. Kur'an'ın konu üzerindeki bu ısrarı, Mekke'deki durumun böyle olduğu, Arapların böyle düşündükleri hakkında kuvvetli bir delildir.

şimdi konu hakkında Kur'an'ın görüşüne dönersek görürüz ki Hz. Muhammed (S.A.V)'e şair diyen müşrik Araplar Kur'an açısından çift günah işliyörlar, önce Allah'ı aşağı bir yaratık olan cinle karıştırmak, sonra da peygamberi cinin çarptığı bir şairle karıştırmak suretiyle iki günah işlemiş oluyorlar.

Kur'an'a göre peygamber (S.A.V)'e gelen vahyin kaynağı cin değil Allah'tır. Bu ikisi arasında kesin bir ayrılık vardır. Zira Allah bütün kainatın yaratıcısıdır, oysa cinler yaratılmış varlıklardır.

Peygamber (S.A.V)'le şair arasında da büyük fark vardır. şair, tabiatıyla bir affaktır. Onun söylediği halis ifktir, ifk mutlaka "yalan" demek değil fakat gerçek bir temeli olmayan hak üzerine kurulmayan şey demektir. Affak söylediklerinin doğru olup olmadığını düşünmeyen, sorumsuzca ağzına geleni, hoşuna gideni söyleyen kimsedir. Halbuki Peygamber (S.A.V)'in söylediği tam doğrudur, kesin ve haktır, başka birşey olamaz.⁴

O çağın Arapları arasında mecnun (Cin tarafından sahip olunmuş) kelimesi başka bir çeşit insana da söylenirdi ki bu kahin idi. Kahin (geleceği söyleyen) de cin tarafından yönetilen ve cinin verdiği ilhamın etkisiyle olağanüstü sözler söyleyen kimse idi. Kahin ile şairin ortak yanı çoktu. Dil bakımından kahini şairden ayıran en önemli nokta, kullandığı üslup idi. Kahin daima sözlerini Sec denen uyumlu bir form içinde söylerdi. Sec günlük konuşma ile şiir arasında bulunan bir anlatım şeklidir. Hz. Muhammed (S.A.V)'in çağdaşı olan müşrik Araplar dış usluba bakıp ona kahin demişlerdi. Kur'an onların bu kahin iddiasını şiddetle reddetmiştir.

" Rabbinin nimeti hakkı için sen, ne kahinsin, ne de mecnunsun."⁵

Kur'an'da olağan üstü bir hadise olan vahiy, yapı itibariyle insanı, konuşmasından ayırdığı gibi kaynağı cin olan bütün ilhamlardan da ayırır.⁶

Bu hususta Hakka suresinde Cenab-ı Hak tarafından şöyle dile getirilmiştir.

"Hiç şüphesiz o (Kur'an) çok şerefli bir elçinin sözüdür.

Ve o bir şair sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz.

Bir kahin sözü de değildir (O). Ne de az düşünüyorsunuz.

⁴ Toshihiko IZUTSU, Kur'an'da Allah ve insan, (Çeviren. Süleyman ATEŞ), Ankara,1963,s.166.

⁵ Kur'an-ı Kerim, 52/29

⁶ Toshihiko IZUTSU, a.g.e., s. 165.

O alemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. Eğer (Peygamber(S.A.V)) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı.

Elbette onu kısıkvrak yakalardık. Sonra onun can damarını koparırdık (Onu yaşatmazdık.).

Hiçbiriniz buna mani de olamazdınız.

Doğrusu o (Kur'an) takva sahipleri için bir öğüttür."⁷

Cahiliye devrinde Arabistan'da edebiyatı ve bilhassa şiiri teşvik eden vesileler ve çevreler hatta sanatkarların birbiriyle tartıştıkları müsabakalar vardı. Her yıl kabileler arası savaşların, kavgaların kesildiği bir nevi Mutareke devresi sayılan belli günlerde Zulmecaz, Zülmicenne, Ukaz ve Dümetül Cendel vb. gibi yerlerde kurulan panayırlarda yapılırdı. Zamanın en büyük şairinin hakemlik ettiği bu müsabakalar şiirlerin yayılmasını ve yeni sanatkarların tanınmasını sağladı.⁸

İmrul-Kays, Tarafa ve diğerleri gibi şairler artık ilhamını cinlerden alan şaman değil sanatkar idiler. Yani Cahiliye Araplarının son şairlerinde tek tük ilkel büyü düşüncesi üzerine kurulmuş olduğu belli olan ve Al-Hica denen taşlamalı birçok çeşit şiir dalı da mevcut olmasına rağmen yine de modern anlamda şair idiler.⁹

Bu dönemde şiirin düzyazıya göre ayrıcalıklı bir yanı vardı. Bedevilerin köylülerin ninnileriyle iş türkülerinin yaygınlığı da bunu göstermektedir. şair (Arapçada "Bilen") toplumda büyük ilgi ve saygı görürdü. Aruz ölçüsü daha bu dönemde büyük saygınlık kazanmıştı. Hiciv ve Mersiye birçok şairin öncelikle yeğlediği türlerdi. Panayırlarda, saraylarda, konaklama yerlerinde aşk şiirleri zevkle dinleniyordu.

Arap şiirinin klasik biçimi olan kaside, her türlü ustalığın gösterildiği bir alan olmuştur.

İslam öncesi Arap şiirinin temsilcisi MUALL AKATÜ-SEBA (yedi askı) panayırında (Suk-ı ukaz) yapılan şiir yarışmalarında beğenilmiş ve kabe duvarına asılmıştır. İmrul-Kays (Ö.564), Zuheyr bin Ebu Suleme (Ö.608), Lebid (661), Amr bin Kulsum (600), Antere bin şeddad (600) ve Haris bin Hilliza, Muallaka şairleridir.

Kadın şair Hansa kardeşinin ölümü üzerine yazdığı Mersiye ile tanınırdı. İmrul Kays, Tarafe, Nabiga, Zuheyr, Lebid gibi şairler de günlük yaşamın çeşitli yönlerini yaşama sevincini şiirleştirmişlerdir.¹⁰

⁷ Kur'an-ı Kerim, 69/40-48

⁸ Nihad M. Çetin, "Arap", T.D.V.i.A., C.III, İstanbul 1991, s. 287.

⁹ Nihad M. Çetin, "Arap", T.D.V.i.A., C. III, İstanbul 1991, s. 287.

¹⁰ Ana Britanica, C. II, İstanbul 1987, s.235.

Arap alemi cahiliye çağının suflî karanlığını yaşarken edebiyat ve belâğatta zirvedeydi. Ancak Hz. Muhammed'in peygamberliğin ve Kur'an-ı Kerim'in eşsiz i'caz ı karşısında şaşkınlığa düştüler.

Son peygamber iman bayrağını kılıfından çıkarmış, kainatın merkezine dikmişti. şimdi bütün dünyayı şahdamarından ürperten bu haber ülkeden ülkeye, kulaktan kulağa çarparak yankı yapıyordu. Mekke'de bir peygamberin zuhuru özellikle Mekke eşrafını zivanadan çıkarmıştı.

" Allah'tan başka ilah yok, Muhammed O'nun resulüdür."

Hayır hayır bir kureyşli müşriğin inanması mümkün olmayan bir söz (!)

Allah elçisi Kur'an'dan ayetler okuyunca, Araplar zehirli bir okla kalbinden vurulmuş gibi oluyor, ancak inananlar için bu ok panzehir oluyor, cahiliye karanlığından kurtulup ilahi bir aydınlığa çıkıyordu. Araplar bu ilahi çağrı karşısında, ellerindeki en büyük silah olarak şiiri görüyorlardı. Resulullah'ı bir elçi olarak değil, güçlü bir şair veya sahir olarak görüyordu. Öyleyse, güçlü şairlerini bir araya getirerek, Abdullah'ın oğlu Muhammed'e ve Kur'an ayetlerine karşı güç birliği yaparak peygamberliğini yalanlamaktı.

Kur'an-ı Kerim hem lafzı hem manası hem de muhtevası itibariyle tam bir mucizedir. Gerek yapısındaki tasannu ve gerekse manasındaki hikmet ve ilim, onun i'caz vechilerini (yönlerini) ortaya koymaktadır. İnsanlığın, ilanihaye bütün ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir kapasiteye sahip olan Kur'an-ı Kerim, her yönüyle ilahi bir mucizedir. O'nun i'cazını yalnız uslub ve fesahat yönünden ele almışlardır. Halbuki Kur'an-ı Kerim fesahat ve belâğat yönünden bir mucize olduğu gibi ilim, fen, teknik, astronomi, kozmografya, ruhiyat, ictimaiyat bakımından da ebedi bir mucizedir. Onun için Kur'an-ı Kerim'in i'cazını bu yönlerden, tamamında aramak gerekir. Ancak konunun çok geniş ve kapsamlı olması nedeniyle, Kur'an-ı Kerim dili, üslubu, belegat ve fesahatından kesitler sunmaya çalışacağız.

Kur'an-ı Kerim'in sürekli i'cazının en parlak ve hayranlık uyandırıcı ciheti üslubudur. O belegat parlaklığı ve beyan açıklığı bakımından eşsiz bir uslub tarzı arzeder. O'nun üslubu, Arapların söz tarzına hiç benzemez, onlara tamamen muhalefet etmiştir.

Taha Hüseyin diyor ki; " Kur'an-ı Kerim nesir değildir. Nazım da değildir. O Kur'an'dır. O'na bu isimden başkası verilemez. Nazım şiir değildir. Bu meyanda şiirin vezin ve kafiye gibi kaideleri ile mukayyet değildir. Çünkü o başka nesirlerde bulunmayan kaidelerle mukayyettir. Mesela ayetlerin sonundaki duraklar ve ona mahsus musiki ahengi..."¹¹

¹ Mustafa Kölemenöğlu, "Kur'an Mucizesi", *İcmal Dergisi*, Yıl II, S.13, İstanbul 1984, s.11.

Hız.Nuh devrinde zeneat, Hz. Musa devrinde tebabet, Hz. İsa devrinde sihir, Hz. Muhammed devrinde ise edebiyat, özellikle şiir zirvedeydi. İnsanların fasi ve belîğ konuşması, tesirli şiir söylemeleri, karşısındaki kabileleri alçaltır veya yükseltirdi.

İslamiyet, Bedir meydanında varolup yok olma savaşını verdi ve ebediyet var olma imtihanını parlak bir zaferle kazandı. 305 kişilik islam ordusu, kendisini üç katı ve mukayese edilemez silah üstünlüğüne sahip müşrik ordusunun ağır bir mağlubiyete uğrattı ama mekkeliler, hezimet şokunu atlatır atlatmaz müminler yine saldırmaya başladılar. Ne var ki bu defaki silahları ne oktu, ne kılıç, ne mızrak...

Arapçanın zenginlik ve ihtişamı ile edebiyat zirvede. Fikirler ve duygular çok kere kudretli mısralarla terennüm ediliyor, bu mısralar, muhatabını şereflendirdiği gibi; ağır darbelerle de hırpalıyordu. Ağıtı ile mersiyesiyle, hicviyesi ile şiir güçlü Arap şairlerinin dilinde tam bir silah; bir ok, bir mızrak, bir kılıç, Bedir hezimetinin üzerinden bir ay geçince bu silahlar müminlerin üzerine çevrildi. Kureyş ve yahudi şairleri amansız bir sanat taarruzuna başladılar. Söyledikleri etkileyici şiirlerle toplumu sarsıyor; insanların iman etmelerine mani oluyor, hatta kalplere şüphe tohumları ekiyorlar. Münkir şairleri, yazdıkları şiirlerle azgın islam düşmanı Ebu Cehil ve Bedir'de ölen diğer büyüklerini övüyor, buna mukabil başta sevgili peygamberimiz (S.A.V.) olmak üzere müslümanları kötüleyiyorlar, hem de nasıl bir kötüleme! İnsafsızca. Kelimeler sanki kor ateşten..¹²

O kadar ileri gidildi ki Kur'an-ı Kerim'e nazire yazmak güya onu gölgede bırakmak için çalışmalara başlandı.

Kur'an-ı Kerim'i dinleyenleri büyüleyen, müşriklere ve kafirlere galib gelen ayetler karşısında Mekke'nin şairleri aciz kalıyor "Bu ancak yenilmez bir sihirdir." diyorlardı. Onlar için tek çare Kur'an-ı Kerim'i dinlememek ve dinletmemekti.

Hız. Ömer Resulullah'ı öldürmeye giderken yolda Nuayn İbn Abdullah'a rastladı. Kız kardeşinin müslüman olduğunu öğrenince geri döndü. Eniştesinin evine gitti. Kur'an okuyan Habbab'ı dinleyince kalbi yumuşadı. " Bu ne güzel, ne üstün söz!" dedikten sonra Kur'an'ın ilahi büyüüne kapılan Hız. Ömer heyecanla peygambere koşarak müslüman oldu.

Velid İbn Mugire Kur'an-ı Kerim'den bir parça dinlemiş kalbi ona incelik gibi olmuştu. Kureyşliler; " Vallahi Velid islama dönerse Kureyşin hepsi döner." Ona Ebu Cehil'i göndermişlerdi. Ebu Cehil onun ululuğunu, soyuyla, malıyla üstünlüğünü söyleyip tahrik ederek kavmine, Kur'an-ı Kerim'i ve Hız.Muhammed'i kötülemesini istemişti.

¹² Rahim Er, "İlk Ödül", **Türkiye Gazetesi**, S. 9710, s.5.

Velid sordu; "Onun hakkında ne diyeyim? Vallahi hiç biriniz şiiri ve şiirin inceliklerini benden iyi bilmezsiniz. Vallahi onun söyledikleri bunların hiçbirine benzemiyor. Onun söylediklerinde bir tatlılık var, bir güzellik, bir doğruluk var! O, altında olanları kırar, yükseltir, onun üstünde bir söz olamaz."

Ebu Cehil ; " Vallahi Kur'an'ı yermedikten sonra kavmin senden razı olmaz."

Velid; "Bırak o hususta düşüneyim" dedi., düşündü ve " bu sihirden başka bir şey değildir. Görmüyor musunuz koca ile karısı, köle ile efendisinin arasını açıyor. " dedi.

Kur'an -ı Kerim bu hadiseye şöyle işaret eder:

"O (Kur'an hakkında ne düşüneceğini) uzun uzadıya düşündü. (kendine göre güya) ölçü koydu. Kahrolası ne biçim ölçü koydu!Yine kahrolası ne biçim ölçü yaptı! Sonra baktı, sonra kaşlarını çattı, suratını ekşitti. Sonunda da arka çevirdi ve büyüklük tasladı da, "Bu, dedi (sihirbazlardan öğrenilip) rivayet edilen tesirli bir sihirden başkası değil.¹³

İbni İshak şu hadiseyi nakletmektedir: Ebu Süfyan, Ebu Cehil ve Ahnes, bir gece Hazret-i Muhammed, evinde namaz kılarken Kur'an dinlemek üzere gizlice giderler. Birbirlerinden haberleri yok. Birer köşeye siperlenip dinlemeye başlarlar. Onlar dalıp Kur'an dinlerken tan yeri ağarır, dönüşte yolda birbirlerine rastlarlar ve bu yaptıklarından dolayı birbirlerine sitem ederler. "Artık böyle yapmayalım, çünkü ayak takımı bizi görürse, onlar ne yapmaz" derler.

İkinci gece yine aynı yere dönerler ve dinlenmeye koyulurlar. Sabah olunca yine yolda buluşurlar ve birbirine sitem ederler.

Üçüncü gece yine aynı şey tekerrür eder. Başka bir defa bu halin tekrar etmemesi için orada anlaşılır. Ertesi gün Ahnes, asası elinde evvela Ebu Süfyan'a gelir.

"Ya Ebu Süfyan Muhammed'den dinlediğin hakkında bana re'yini söyle" der. Ebu Süfyan şu cevabı verir.

"Vallahi bu işittiklerim içinde öyleleri var ki onları biliyorum. Fakat öyle şeyler de işittim ki ne anlayabiliyorum, ne de ne Murad edildiğini biliyorum" dedi.

Ahnes : "Vallahi ben de öyle" dedi. Üzüntü ve şaşkınlık içinde Ebu Cehil'e giderek onun fikrini aldılar. Ebu Cehil : "Biz ve Abd-i Menafogulları şerefi paylaşamadık. Onlar yedirdiler biz de yedirdik. Onlar ziyafet verdi biz de verdik. Ne yaptılarsa yaptık. Artık atbaşı beraber olmuştuk. İşte o zaman, bizden kendisine ökten vahiy gelen peygamber var, dediler. Bizim buna erişmemiz imkansız. Vallahi onların peygamberine asla inanmayız, onu tasdik etmeyiz."

Kureyş uluları, yalnız çocuklardan değil kendilerinden de endişeleniyorlardı. Kendileri de onun tesirine kapılmaktan korkuyorlardı. Kur'an'ın gerçekliği belâgat ve fesahatına hayran olmalarına rağmen, inatları yüzünden bunu inkâr ediyorlardı.

Ebu Zerr'in Müslüman olması da Kur'an'ın tesiriyledir. Kardeşi Enis Mekke'ye gelmiş ve Hz. Peygamberi görmüştü. Dönüşte biraderine olanlarda bahsetmişti.

Ebu Zerr : "Halk onun hakkında ne söylüyor." diye sorunca, "şair, kahir sahir diyorlar. Ama bunlardan hiçbiri değil. Kahinlerin sözlerini işittim, şiir bilirim Mukayese ettim. Ona şair demek kimsenin ağzına yakışmaz. Muhammed davasını adamıdır." dedi. Ebu Zerr Mekke'ye giderek Peygamberi dinledi; islamlı şereflendi.

Devs kabilesinden şair Tufeyl B. Amr Mekke'ye gelmişti. Kendisine; sakı Muhammed'i dinleme, dediler. Tufeyl : "Ben iyiyi fenayı ayıramayacak bir adan mıyım? Bir defa dinleyeyim, beğenirsem ne ala, beğenmezsem bırakırım" dedi Hz. Muhammed'i Kur'an okurken dinledi ve Kur'an'ın muciz beyanı karşısında derhal müslümanlığı kabul etti.¹⁴

Ancak Kureyş reisleri bütün bu olanlara rağmen tanıdıkları bildikleri Haşimoğullarından Abdullah'ın oğlu Muhammed'in bir peygamber olduğuna bir türlü inanamıyor veya inanmak istemiyorlardı. Getirdiği kelamin büyü de olsa sihi de kendi devirlerinde zirveye çıkmış olan fesahat ve belâgatta yüksek olan şairler mutlaka bu işin üstesinden geleceğine inanıyorlar veya inanmak istemiyorlardı. Bu nedenle müşriklerin en büyük silahı peygambere ve tebliğ ettiği esaslara (Kur'an'a) karşı güvendikleri güçlü şairlerdi. Ancak Kur'an'ın belâgat ı karşısında dize gelen ve islamlı en erken kabul eden de yine şairlerdi.

Kur'an'da geçen şiir ile ilgili ayetler genellikle şu iki konuyu içerir;

a) Cahiliye şairlerinin içinde buldukları olumsuz durum. Kur'an'ı şiirle alt edeceklerine inanmaları.

b) Peygamberimize yöneltelen şairlik ithamları.

Bu konulardan ilkinin ele alındığı şuara suresinde cahiliye şiir ve şairlerinden şöyle söz edilmiştir.

"şairlere gelince onlara da sapıklar uyarlar. Onların her vadide hakikaten ifrata (mubalağaya) düşegeldiklerini ve (aslında) yapamadıkları şeyleri söyler insanlar olduklarını görmediniz mi?"¹⁵

Bu ayette Müşrik şairleri onaylayan kimseleri oldukça ağır bir dille suçlar.

¹⁴ Ali Hikmet Berki-Osman Kesikoğlu, **Hazret-i Muhammed**, Ankara 1985, s. 67.

¹⁵ **Kur'an-ı Kerim**, 26/224-226.

"Şairler (e gelince) onlara da sapıklar uyar."

Peygamberimize yöneltilen şairlik ithamlarına gelince, Kur'an'ın bu konuda herkesin kolayca anlayabileceği bir üslub ile geliştirdiği görülür. Bu konu ile ilgili ayette ilk olarak müşriklerin iddia ve ithamları söz konusu edilmiş ve bunlar hiçbir değişikliğe uğratılmadan kendi diyalektikleri içinde nakletmişlerdir.

"Müşriklerin bir kısmı şöyle dediler: "Muhammed'in getirdiği bu ayetler üya saçmalıklardır. Yok, onu kendisi uydurmuştur. Yok, o bir şairdir. Böyle değilsen evvelki peygamberlerin getirdiği mucizeler gibi o da bize bir mucize getirsin."¹⁶ Yoksa : "O bir şairdir, biz onun felaket zamanlarını bekliyoruz" mu liyorlar."¹⁷

Bu ithamların değerlendirilmesinde ikili bir tutum içinde olan Kur'an'ın işe ilk olarak peygamberlerimizin nasıl bir tavır alması gerektiğini belirleyerek başladığını görüyoruz.

"Ey Resulüm ! Doğrusu onlar hep azgınlar topluluğudur. Bu nedenle onlardan yüz çevir. (Tebliğ görevini yerine getirdin ve bizim katımızda) kınanacak değilsin."¹⁸ Bundan sonra Kur'an, müşriklere döner ve ithamlarının tutarsızlığını ergileyerek kesin bir biçimde yalanlar onları "şüphesiz o Kur'an-ı Kerim'i olan peygamberin (Allah'tan getirdiği sözdür. O bir şair sözü değildir. Ne de azanıyorsunuz."¹⁹

Hem sonra "Biz ona şiir öğretmedik bu ona yakışmaz da. O(nun getirdiği İtap) bir öğütten ve hükümleri açıklayan bir Kur'an'dan başkası değildir."²⁰

Hemen belirtelim ki, burada Kur'an'ın kullandığı sert üslub, onun şiire ile olumsuz bir perpektifinden baktığı izlenimini uyandırmamalıdır. Söz konusu bu ürtlik, müşriklerin peygamberimizi Allah'ın elçisi olarak değil de tipik bir şair gibi göstermek istemelerindedir. Elmalılı Hamdi Yazır, tefsirinin konuyla ilgili bölümünde şöyle der: "Kur'an hem söz hem de anlam yönünden icazlı olduğundan dolayı münkirler, manadaki Allah bilgisi ve sırlarını şeytana, kehanete dayandıranak istedikleri gibi, nazımdaki güzelliği de şiir cinsinden göstermek istemişlerdir.

Şiirde esas hüküm değil sadece nefsin hissiyatını, zevkini ve tiksinsmesini yararıcı duygulardır. Onun için şairler doğru ve yanlış, iyi ve kötü her konuya şarakarak, her vadiye yürüyerek, ifadelerini hayret ve şaşkınlık üzerine bina ederler.

Gerçekten de onlar yapamayacakları şeyleri söylerler. Sözleri işlerini tutmaz. İşte bu iki huylarından dolayı da arkalarına azgınlar ve sapkınlar düşerler.

¹⁶ Kur'an-ı Kerim, 21/5.

¹⁷ Kur'an-ı Kerim, 52/32.

¹⁸ Kur'an-ı Kerim, 51/53-54.

¹⁹ Kur'an-ı Kerim, 69/40-41.

²⁰ Kur'an-ı Kerim, 36/569.

Böylece bunlar da Muhammed ve Muhammedilere benzemezler. Sözleri işlerine uygun olarak iyilik isteyenler ve Allah'ı çok zikredenler -şairlerin çoğu tevhide, şüküre, Allah'ın zikrine, O'nu yüceltmeye, O'nun sanatlarına kudretine dair olanlar, şairlerin bu Allah'ı ananlar, hakkı tanıtanlar, O'na ibadetten bahsedenler ve kendilerine zulmedildikten sonra öçlerini alanlar hariç, bunlar eğer yergi söylerlerse kendilerine, yani müminlere yapılan zulmün önünü almak, söylenen yergiyi reddetmek için söylerler. İşte böyle mümin, salih, zikreden ve müminlere yapılan zulmün, haksızlığın öcünü alan hak savunucusu Abdullah ibni Revaha, Hassan ibni Sabit, Kâb ibni Malik, Kaab ibni Zuheyr gibi Müslüman şairler yerilmiş şairlerden müstesnadır.²¹

Müşrikler, Allah Resulü'nü şairlikte itham ederken kuşkusuz şiir olgusunu da bütünüyle kendi ölçüleri içinde tanımlamaktaydılar. Bu nedenle diyebiliriz ki Kur'an peygamberimizi, nitelikleri cahiliyeye değer yargılarıyla belirlenen bir şairlikten, bir başka deyişle de şairliğin cahili özellikler gösteren kısmından bağımsız kalmıştır. Ne varki, peygamberimizin salt böylesi bir şairlikten soyutlanmış olması da, hiç bir zaman onun islami olan şiiri söylediği ya da Kur'an'ın cahiliye şiirini yermesine ve onun alabildiğini aşağılık bir konumda göstermesine bakıp, islama aykırı olmayan şiiri de yerdiği anlamına gelmez.

Özet olarak;

"Ancak iman edip de iyi amel (ve hareket) de bulunanlar, Allah'ı çok zikredenler ve zulme uğratıldıktan sonra öçlerini alanlar böyle (cahil şairler gibi) değildir."²²

Şairleri kınayan ayetler geldiğinde, Abdullah İbn-i Revaha, Hasan İbn-i Sabit ve Kab İbn-i Sabit üzülererek peygamberimize başvurmuşlar ve "Ya Resulallah Allah ü Teala bu ayetleri gönderdi. Allah bilir ki bizler şairiz" diyerek endişelerini belirtmişlerdir. Allah resulü da "Ancak iman, edip de iyi amel (hareket) de bulunanlar, Allah'ı çok zikredenler ve zulme uğratıldıktan sonra öçlerini alanlar böyle (cahil şairler gibi) değildir." Ayetini göstererek endişelerinin yersiz olduğunu söylemiş ve onları rahatlatmıştı.

Peygamberimizin şiire ve şairlere karşı tutumu son derece net ve kesin çizgilere sahip olmuştur. O "Sizden birinizin beyni (aklı ifsat edecek) şiirle dolmaktansa karnının içi irinle dolsun daha iyidir."²³ diyerek "müfrit şiire karşı olunca nefretini ortaya koyarken" şiirde bir kısmı da şüphesiz hikmettir.²⁴ buyurarak islami şiiri yüceltip övmüştür. Allah resulünün soyut anlamda

²¹ Elmalılı Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, C. V, İstanbul 1991, s. 477-478.

²² **Sahih-i Buhari Muhtasarı-Tecrid-i Sarih Tercümesi**, C.XI, Ankara 1984, s. 397.

²³ **Sahih-i Buhari**, C. XII, s.154.

²⁴ **Sahih-i Buhari** C.XII, s.154.

izlediğimiz bu "onaylama" ve "aşağılama" şeklindeki tutunma, somut planda - kab olayında görüldüğü gibi - islam düşmanı " kötü şairin öldürülmesini emretmek Hassan, Abdullah ve Kab Bin Malik örneklerinde olduğu gibi de müslüman şairlerin övülmesini öngörmek biçiminde pratiğini bulmuştur.²⁵

Şiir yüce olanın övülüşüdür. şiir yüceyi övme, yüceye karşı bir hediye, yücenin düşmanlarına karşı bir meydan okumadır.

"İnanan kitleyi hakim yaşatan imandır.

Yüce davasına şahlanma veren Kur'an'dır."

Uhut savaşından sonra müslümanları kötölemek, dolayısıyla islama, islam peygamberine ve Kur'an'a dil uzatarak şiirler yazan cahiliye Araplarının en meşhur şairi İbn-i Zeberi'ye karşı Hz. Peygamber (S.A.V.) cevaplandırmak için büyük islam şairi Hassan'ı görevlendirmiş, Hassan da Zeberi'nin hicviyesine karşılık vermiştir.

Peygamberimizin çevresindeki müslüman şairlerle kurduğu ilişkiler de nitelikleri salt övme olmayan ve onaylama olan soyut ve muğlak bir süreç olarak değerlendirmeliyiz. Kuşkusuz, söz konusu ilişkiler, aynı zamanda hem incelikli bir denetim özelliği göstermekte hem de islami şiirin izlemesi gereken yönünü belirlemektedirler. Sözgelim Allah resulü, ünlü şair Lebid'in,

" Allah'tan başka her şey batıldır.

Ve her nimet şüphesiz zevala mahkumdur."

anlamına gelen dizelerini "şair sınıfının söylediği en güzel söz" diyerek alkışlarken bir bakıma "meşru" şiirin niteliklerini sezdirmekteydi. Yine Abdullah Bin Revaha ile ilgili bir örnekte peygamberimizin denetleyici tavrını bütün açıklığıyla görmemiz mümkündür. Hz. Abdullah'ın Umret'ül Kaza esnasında müşriklere karşı söylediği

" Kafir oğulları çekiliniz yoldan

Çekiliniz çekiliniz bütün hayırlar

Ve nimetler resulün yoludur."

Mealindeki şiirin müşriklere fazlaca etkilediğini ve onlar üzerinde gereksiz bir ajitasyona neden olduğunu gören peygamberimiz, şaire müdahale ederek sözlerini yumuşatmasını ve şiirinde özellikle şu temaları işlemesini emir buyurdu:

"Allah'tan başka mabut yoktur,

O birdir.

Kullarına yardım eden

Ömer ÖZBAY, "islami şiir", **Düşünce Aylık Kültür Dergisi**, C.II, S.4, İstanbul 1977, s. 31.

Ordularını ta'ziz eden odur.

Bütün hasımlarımızı o hezimete uğrattı."

Mevlana Celaleddin-i Rumi, şems arkasında, onu kaybetmenin burukluğu ile şiirler söylerken şu ayetler dudaklarından döküldü:

Meal

" Güneş, ay ve yıldızlar onun fermanına tabidir.

İyi bil ki yaratmak da buyurmak da onundur.

Alemlerin rabbi olan Allah'ın şanı ne kadar yüce..."

Görüldüğü gibi islam şiiri ilhamını Kur'an'dan almaktadır. Mehmet Akif Ersoy da şiirlerini yazarken ayetlerin ilhamı ile yazmıştır. Bu tüm islam şairleri için geçerlidir.

Şiir yazmak Kur'an'a karşı gelmek değil bilakis bir sünneti yerine getirmektir. Peygamberimizin uygun gördüğü anlamda şiir yazmak en azından bir takriri sünnet olmuyor mu?

Elbette Kur'an-ı Kerim karşısında şiir, susmaya, sükut etmeye hatta helak olmaya mahkumdur. Allah kelamı karşısında kul sözü bir hiçten başka birşey değildir.

Hem mana hem de muhteva itibarı ile mukayese edilemez. Müşrik şairlerin bu gerçeği anlamaları da çok sürmemiştir.

En büyük insan buyurdu ki;

" Müşrik şairlere aynen karşılık veriniz."

Bu emir üzerine peygamber şairi Hassan Bin Sabit hazretleri başta olmak üzere Hz. Hamza, Hz. Ali, hatta hanım şairler dahi şiirler yazmaya başladılar. Bu şiirlerde islamiyet, resulullah ve şehitler şanlarına layık övgülerle övülüyor; kafirler ve şirk kötüleniyordu. Müminler sadece şiir yazmakla da kalmazlardı. Yazdıklarını ayrıca çocuk, kadın ve hizmetçilere de ezberleterek onları halka malettiler. Artık müşrikler islam, Kur'an ve peygamber aleyhine bir şiir yazsa bir anda müthiş bir karşılık alıyordu. Müslümanlar efendimizin " Aynen karşılık veriniz." emirleri gereği şiiri, artık düşmanın yıkıcı kültürel propagandasına karşı tam bir mevkute; günümüzün moda ifadesiyle medya olarak kullanıyorlardı. En fazla şiir yazarak bunları düşman tarafına öldürücü oklar gibi fırlatan şair Hassan Bin Sabit, peygamber şairi payesine sahip oldu.

Kab Bin zübeyr, meşhur bir şair, şairler yetiştiren aileye mensub. Bu şairin kardeşi Büceyr Bin Züheyr, müslüman olunca; Büceyr'in iman etmesine fena halde öfkelenen Kab, islamiyet ve peygamber hakkında ağır laflar ve şiddetli hicviyeler

yazdı. Peygamberimiz, onun öldürülmesinin müslümanlar için helal olduğunu bildirdi. "Kim Kab'e rastlarsa onu öldürsün" buyurdular.²⁶

Bunun üzerine müslüman olan kardeşi Büceyr durumu bildirip islamiyeti anlattı ve müslüman olmasını söyledi. Büceyr'in okuduğu ayetler karşısında şaşkına döndü. Kalbine bir incelme , sıkıntı ile ferahlığın fırtınaları koptu. Kardeşini dinledikçe iç titremeleri geçiriyordu Kab.

Tebdil-i kıyafet ederek resulullah'ın mescidine gidip, Resulullah'ı öven ve " Banet Suad" (sevgili uzaklaştı) diye başlayan meşhur kasidesini okudu. Yüzündeki peçeyi çıkarınca, ashabın cengaverleri kılıcını çekti. Ancak şahadet getirip müslüman olan Kab'ın şiirini çok beğenip memnun olan resulullah onu affederek, bürdesini (hırkasını) çıkardı ve omuzlarına koydu. Bu sebeple kab Bin Zübeyr'in kasidesi Kaside-i Bürde ismi ile meşhur oldu. Bu kasidenin birçok şerhleri vardır.Peygamber efendimizin hediye ettiği hırka sırasıyla Emevilere, onlardan Abbasilere, daha sonra da son temsilcileri tarafından Mısır'da Yavuz Sultan Selim Han'a teslim edildi. Günümüze kadar korunan bu hırka "Hırka-i Saadet" odasında muhafaza edilmektedir.²⁷

Yeryüzünde ilk ödülün bir İslam şairine kim tarafından verildiği böylece delilli ispatlı olarak anlatılmış oluyor. Konumuz dışında olduğu için Uveys El Karani'ye verilen ödül "Hırka-i şerif"den sadece isim vererek geçiyoruz.

Hz. Ömer İbni Hattab: "Kur'an'ı dinleyince kalbim ona ısındı, ağladım ve o beni islama soktu." Başka bir rivayete göre de şöyle dediği kaydediliyor: " Bu söz ne kadar güzel ve üstün bir söz!"

İslamiyette yeni bir safhaya giren şiir, kasidesiyle Arap edebiyatında unutulmaz bir yer kazanmış olan Kab ve bilhassa Hassan gibi şairler bu eski sanatı islamiyetin himaye, hatta teşvikiyle devam ettirdiler. Hz. Muhammed (S.A.V)'den sonra ilk halifelerin de şiirden çok iyi anlayan şahsiyetler olduğu bilinmektedir. Bu arada Hz. Ömer ve Hz. Ali özellikle anılmalıdır.

Şiirin Araplar için zikredilen ehemmiyeti bir yana islamiyetle beraber başka bir bilgi vesilesi doğdu. Kur'an ve hadis'in dil inceliklerini açıklamada şiirden faydalanıldı.²⁸

Hassan bin Sabit (Ö.682-?) Hz. Muhammed (S.A.V)'in düşüncelerini savunan şiirler yanında, islama ve Hz. Muhammed (S.A.V)'e yönelik hicivlere de karşılık vermiştir. "şairun-Nebi" (Peygamber şairi) sanını kazanıp her dönemde

²⁶ Rahim ER, a.g.m., s. 5.

²⁷ Yeni Rehber Ansiklopedisi, C.II, İstanbul 1993, s. ?

²⁸ Nihad M. Çetin, a.g.m., s. 287

saygı ile anılır olmuştur. A'ş'a (Ö 629) ve Kab bin Zuheyr de onun yolunu izlemişler Hz. Muhammed (S.A.V)'i ve islamı öven şiirler yazmışlardır.²⁹

Bütün bunların delalet ettiği şey şudur: Kur'an-ı Kerim çok çeşitli yönleri ile mucizedir. Bu muciz nazım, dehşet ve istilam derecesinde bir sihir tesirine, tüyler ürperten bir korku etkisine sahiptir. Kur'an'daki eşsiz sanat güzelliğinin yazılı bir suret yanında Kur'an'dan aldıkları ruhi zevk ve onu dinlerken hissettikleri derin tesir dolayısıyla onun bir insan sözü olamayacağını cahiliye Arapların değil hiç bir insan sözünün Kur'an-ı Kerim'le mukayese edilemeyeceği gerçeğini anlatmış bulunmaktadır. Muhammed (S.A.V.) Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu, Kur'an-ı Kerim'in kalamullah olduğuna inanmaktan başka bir diyecek bulunmadığının delilidir.

²⁹ Ana Britanica, C. II, s. 235